

Tri godišta Godišnjaka za društvenu istoriju (2007. – 2009.)

Godišnjak za društvenu istoriju 14/1-3 (2007), 15/1-3 (2008), 16/1, 16/2, 16/3 (2009)

Na inicijativu profesora Andreja Mitrovića 1974. godine formiran je Okrugli stol post-diplomaca katedre za Opštu istoriju novog veka na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Okrugli stol i skupina povjesničara mlađe generacije okupljenih oko profesora Mitrovića 1998. godine institucionalno se povezala u Udruženje za društvenu istoriju, prvu nevladinu strukovnu udruhu povjesničara na prostoru Srbije. Udruženje je od osnivanja bilo angažirano na nizu domaćih i međunarodnih znanstvenih i obrazovnih projekata.

Ova skupina povjesničara pokrenula je 1994. godine „Godišnjak za društvenu istoriju“. Časopis je činio dio napora u približavanju srpske historiografije suvremenim globalnim trendovima i predstavljanju rezultata istraživanja iz ovoga područja stručnoj i široj zainteresiranoj javnosti. Kao takav, od početka je bio otvoren istaknutim inozemnim i domaćim stručnjacima, ali i mladim povjesničarima. Do sada je tekstove objavljivalo preko sto autora, od kojih je više od četvrtine dolazilo iz inozemstva. Glavni i odgovorni urednik od samih početaka je prof. dr. Milan Ristović. Časopis je najprije izlazio pri Katedri za Opštu savremenu istoriju, a s osnutkom Udruženja za društvenu istoriju ono postaje službeni izdavač.

„Godišnjak“ neprekinuto izlazi od pokretanja, u načelu kvartalno, iako broj godišnjih svezaka varira. Najčešće je organiziran u tri rubrike: Studije, Istraživanja, te O idejama i knjigama. Upravo je posljednja rubrika najviše orijentirana na približavanje inozemnih postignuća domaćoj publici. Donosi kratke osvrtne na recentna djela strane provenijencije na području socijalne povijesti (Društvena istorija u fokusu) i korisne web stranice (Prikazi sajtova – Web adresar), obavijesti o novim prijevodima stranih povjesničara, te kraće oglede na različite teme. U nastavku ću prikazati sadržaj studija i istraživanja objavljenih u posljednja tri godišta, od 2007. naovamo.

Godina XIV (2007), 1–3

„Godišnjak“ iz 2007. jedini je objavljen kao temat, pod naslovom *Smrt i pogrebni rituali (istorijska dimenzija)*. Vlada Stanković autor je prve studije, *Smrt u Vizantiji. Pogled na vizantijsko shvatanje smrti i njeno mesto u mentalitetu i identitetu Vizantinaca*, u kojem odnos prema smrti problematizira u neposrednoj vezi sa širim društvenim okolnostima, prema periodizaciji bizantske povijesti na tri razdoblja obilježena brojnim specifičnostima. Ipak, strogo odvajanje smrti od sfere života i izbjegavanja njena spomena u javnom diskursu, te vrlo ograničen utjecaj centralizirane države i Crkve na individualne stavove prema smrti ostala su prema autoru trajna obilježja bizantske civilizacije.

Rad Vladimira Jovanovića *Izbrisana sećanja. Uništavanje i retuširanje slike o nestaloj dinastiji Obrenovića* posvećen je posljedicama posljednje smjene dinastija na srpskom prijestolju po javnu sliku prethodnika. Autor se osvrće na tada dostupne propagandne mehanizme kojima je izgrađivan svojevrsni kult suvladarstva Aleksandra I i Drage Obrenović. U nastavku prati sustavno zatiranje svih potencijalnih simbola obrenovićevske tradicije u javnom životu i kolektivnoj svijesti nakon Majskog prevrata 1903, kao preduvjeta stvaranja novog dinastičkog kulta Karađorđevića. Petar I prepoznao je i propagandni potencijal

filmskog medija, pa su prvi srpski dokumentarni i igrani film posvećeni Karađorđevićima. Jovanović zaključuje da je negativna slika Obrenovića koja i danas prevladava rezultat ponajprije uspješnih nastojanja njihovih nasljednika.

Miroslav Jovanović u članku "*Heroj je umro – ideja je besmrtna*": *Simbolika smrti i pogrebnih rituala u izbeglištvu (Primer Ruskog izbeglištva na Balkanu)* analizira odnos prema smrti ruskih emigranata kao intimnom doživljaju pojedinca i dijelu kolektivnog iskustva zajednice u egzilu. Individualno suočavanje sa smrću obilježeno je karakterističnim modernim shvaćanjima. Pogrebni rituali, po prirodi socijalni i politički, i kultura sjećanja ruskih izbjeglica pružaju obrise njihova kolektivnog identiteta i otkrivaju duboku povezanost s nekadašnjom domovinom. Pritom se ističu simbolički potentne ceremonije prijenosa i sahrane posmrtnih ostataka carskih generala Mihaila Vasiljeviča Aleksejeva i Petra Nikolajeviča Wrangela, kao i rasprostranjen običaj da se emigranti pokapaju sa šakom ruske zemlje pokraj sunarodnjaka na izdvojenim dijelovima groblja.

U četvrtom radu, pod naslovom *Među rodoljubima, kupusom, svinjama i varvarima: spomenici i grobovi NOR 1947 – 1965. godine*, Max Berholz revidira prevladavajuću interpretaciju društvenog sjećanja na Drugi svjetski rat na području bivše Jugoslavije. Nasuprot tumačenju prema kojem je komunistička vlast "nemoćnom" društvu u potpunosti nametnula jednu vrstu službenog sjećanja, kojeg je zatim diskreditirala skupina intelektualaca 80-ih i 90-ih godina, Berholz na temelju empirijskog istraživanja nudi složeniju sliku. Pokazuje kako se nastojanja režima na monopolizaciji službenog sjećanja ne mogu ocijeniti sasvim uspješnim. Društvo je tijekom čitavog promatranog razdoblja na "mjesta sjećanja" različito reagiralo, sve do pokretanja subverzivnih akcija.

U članku Gorana Miloradovića *Prah prahu: Staljinistički pogrebni rituali u socijalističkoj Jugoslaviji* razmatra se socijalna i politička funkcija pogrebnih rituala kao dijela kvazireligijskih fenomena ideologije marksizma – lenjinizma. Oni u socijalističkoj Jugoslaviji slijede sovjetski obrazac, pa se pogrebi i posljednja počivališta Lenjina, Dimitrova i Staljina mogu se usporediti s Titovim. Međutim, dok se odnos prema grobovima sovjetskih vojnika palih pri oslobađanju Jugoslavije u početku koristio u svrhu naglašavanja veza sa Sovjetskim Savezom i učvršćivanja komunističke vlasti, nakon sukoba s Kominternom 1948. bit će instrumentaliziran u nadmetanju za prvenstvo u komunističkom svijetu, a isticat će se žrtve zapadnih saveznika. Na kraju, autor posebnu pozornost pridaje neuspjehu marksizma – lenjinizma da u presudnim trenucima Drugog svjetskog rata izvrši potrebnu socijalnu mobilizaciju zbog čega je morao biti "nadopunjen" ruskim nacionalizmom i pravoslavljem.

Milorad Lazić u radu *Ubistvo Džona F. Kenedija u svetlu jugoslovenske štampe* preko novina iz različitih republika SFRJ, kao izvora koji pruža uvid u stavove društva, ali i državnog vrha u partijskoj državi, promatra reakcije na ubojstvo Johna F. Kennedyja. Američki predsjednik uživao je velik ugled u Jugoslaviji, stoga je atentat duboko potresao jugoslavensku javnost, a novinski su izvještaji, smatra autor, pisani pod snažnim utjecajem tradicionalne epske poezije. Nakon likvidacije atentatora, jugoslavenski tisak jednodušno je pripisivao oba ubojstva reakcionarnim snagama u SAD-u. Koliko se duboko ubojstvo 35. američkog predsjednika urezalo u kolektivno pamćenje pokazuju usporedbe s atentatom na srbijanskog premijera Zorana Đinđića koje su se pojavile četrdeset godina kasnije.

Miloš Paunović u tekstu *Titova smrt i sahrana u britanskoj štampi* govori o reakcijama kvalitetnijeg dijela britanskog tiska na smrt Josipa Broza Tita 1980. godine. Autor pridaje pozornost emotivnoj strani događaja, ali i Titovoj smrti kao povodu za neformalni

diplomatski susret dotad neviđenih razmjera. Prate se najzanimljiviji bilateralni susreti, a značajno je mjesto posvećeno izostanku američkog predsjednika Cartera. Posebnu pažnju zadobili su prijenos vlasti na kolektivno vodstvo i budućnost jugoslavenske federacije nakon odlaska dugogodišnjeg lidera. Britanski mediji, kao i državnici koji su prisustvovali pogrebu, pružili su snažnu podršku opstanku i prosperitetu SFRJ, ni u jednom trenutku ne predviđajući njen skori raspad.

Godina XV (2008), 1–3

Andrej Leonidovič Šemjakin autor je prvog članka trobroja iz 2008, pod naslovom *Narod i vlast u nezavisnoj Srbiji 1878 – 1918*. U radu se ispituju razlozi permanentne nestabilnosti koja je obilježavala političku scenu u Srbiji od stjecanja nezavisnosti do kraja Prvog svjetskog rata. Između vladara i podanika stajao je tek tanki sloj birokratskih i vojnih struktura, a vlast su dodatno potkopavali različiti nelegitimni centri moći, stoga je autoritet državnih institucija i samog vladara stalno bio u iskušenju. Autor smatra kako su podanici monarhističku vlast doživljavali kao proširenu vlast starješine patrijahalne porodice, sa svim slabostima koje iz tog položaja proizlaze. Rad je prvenstveno zamišljen kao poziv na komparatistička propitivanja odnosa između naroda i vlasti u tradicionalnim balkanskim društvima, za što su ovime postavljene osnove.

Luís Reis Torgal u članku *Propaganda, ideologija i film u Salazarovoj 'Novoj Državi': Preobraćenje neverujućih* propituje načine i ciljeve upotrebe filma u propagandne svrhe za vrijeme salazarističkog režima u Portugalu. Autor najprije obraća pozornost na njegove originalne karakteristike, usprkos kojima ga svrstava među fašističke. Propagandni mehanizmi „Nove Države“ promatraju se u komparatističkoj perspektivi, a glavina pozornosti posvećena je dvama igranim filmovima redatelja Antónia Lopesa Ribeira koji sadrže indirektnu propagandnu poruku, s glavnim motivom „preobraćenja“: „Svibanjska revolucija“ iz 1937. posvećena je vrijednostima „Nove Države“, a „Fascinacija imperijom“ iz 1940. salazarističkoj verziji portugalskog nacionalizma.

Izvorišta i povijesne reprodukcije narativa o superiornosti klasične grčke kulture razmatra Zorica Kuzmanović u članku *Koncept helenizma - ideološke implikacije*. Autorica pokazuje kako je teorijska i praktična monumentalizacija nasljeđa klasične epohe stajala u službi imperijalnih projekata helenističkih vladara. Počevši s razdobljem renesanse antička se baština prepoznaje kao dio modernog europskog identiteta, te u novim okolnostima ima važnu ulogu u stvaranju ideoloških osnova pojedinih nacionalnih država, ali i modernog europskog imperijalizma.

Miloš Timotijević u radu *Manastir Stjenik pod Jelicom – stvarna i izmišljena tradicija* pokušava razlučiti pouzdane povijesne obavijesti od konstruirane tradicije kulta sv. Ivana Stjeničkog vezanog uz manastir Stjenik. Pretpostavlja se da manastir potječe iz srednjovjekovnog razdoblja, a obnovljen je 1940. godine. Među narodom s okolnog područja uživao je poštovanje zbog vjerovanje da se u opustošenom manastiru nalaze moći sv. Ivana Krstitelja, a da obližnji izvor Svetinja ima iscjeliteljske moći. Pokušaj stvaranja kulta sv. Ivana Stjeničkog na osnovu nepouzdanih i kontradiktornih povijesnih izvora veže se uz svećenika Milislava Protića. Iako ga SPC nije službeno uvrstila među svece kult je, na temelju već postojećeg ugleda kojeg su manastir i izvor uživali, postao prihvaćen u narodu.

Autor Dimitar Grigorov u tekstu „*Računajte na nas*“. „*Odlomak*“ o *Titovoj štafeti ili štafetu mladosti* govori o jednoj od ključnih manifestacija kojima je izgrađivan kult ličnosti Josipa Broza. Najprije se osvrće na slične priredbe koje su se održavale za vrijeme

Kraljevine, a zatim donosi kratku povijest Titove štafete od 1946, kada je prvi put organizirana na inicijativu iz Kragujevca, do 1957. kada je preimenovana u štafetu mladosti. U nastavku se govori o okolnostima u kojima je priređivana 1972, provincijskoj štafeti u Prilepu 1977, te posljednjoj iz 1987, uz napomene o sudbini manifestacije nakon propasti socijalističke Jugoslavije. Prema autoru, štafeta je bila ključni titoistički ritual, u kojem su najeksponiraniji bili predstavnici društvenih slojeva u kojima je režim nalazio glavni oslonac, te je služila ne samo izgradnji kulta vođe, već i općejugoslavenskog identiteta

Godina XVI (2009), 1

Prvi od tri broja „Godišnjaka“ objavljena 2009. otvara studija Snežane Dimitrove *Smrtna kazna nad vojnicima (1915-1918) - trauma, arhivi i svedoci - studija slučaja na osnovu neobjavljenih ratnih drama i objavljenih kratkih priča Nenča Ilijeva*. U fokusu interesa je pogubljenje bugarskih dezertera na fronti tijekom Prvog svjetskog rata, te društvene posljedice takve prakse u međuratnom razdoblju. Služeći se metodama psihoanalize, diskurzivne analize i mikrohistorije, autorica traži pristup kolektivnom ideološkom/političkom nesvjesnom, ali i individualnoj traumi koju oživljavanje sjećanja na spomenute ratne epizode izaziva. Pritom se koristi neobjavljenim izvorima, te dramskim i proznim djelima bugarskog pisca, novinara i državnog službenika Nenča Ilijeva.

Utjecajem austrougarske okupacije na neke aspekte svakodnevnog života bavi se Bogdan Trifunović u tekstu *Okrug Čačak 1915-1918: posljedice okupacije na život stanovništva*. U odnosu na 1914, do kraja rata došlo je do velikih demografskih promjena – broj stanovništva smanjen je za oko 20%, a spolna struktura bitno je narušena. Poljoprivredna proizvodnja nekih kultura bilježila je pad i do 40%, što je uz rekvizicije okupacijskog režima za posljedicu imalo krajnje manjkavu ishranu stanovništva. Liječenje se uglavnom provodilo izvan medicinskih ustanova tradicionalnim tehnikama i rakijom, koje nisu mogle spriječiti širenje zaraznih bolesti od kojih su najraširenije bile tuberkuloza, tifus, malarija i spolno prenosive bolesti.

Dalibor Denda u članku *Počeci i razvoj organizovanog skijaškog sporta u vojsci SHS/Jugoslavije* pokazuje kako je popularizacija skijanja na ovim prostorima usko vezana uz obrambene potrebe države. S tom namjerom pokrenut je i ljubljanski Zimski sportski savez 1922, prva organizacija ovog tipa, koja zajedno s Ministarstvom vojske i mornarice inicira organiziranje skijaških tečajeva za oficire sredinom dvadesetih, nakon čega se osnivaju vojni centri za obuku u svih pet vojnih oblasti. Uz domaća, pripadnici vojske sudjeluju i na međunarodnim natjecanjima, pri čemu su ističu susreti zemalja Male Antante, koji se gase sredinom tridesetih. O važnosti vojske u popularizaciji skijanja svjedoči i činjenica da su njeni članovi bili glavni organizatori civilnih skijaških društava.

Rješavanjem pitanja odštete koje je dugo vremena opterećivalo odnose dviju država bavi se Vladimir Ivanović u radu *Formula za budućnost - obeštećenje jugoslovenskih žrtava nacističkih progona*. Pravna osnova za ova potraživanja postavljena je presudom suda u Nürnbergu iz 1946. godine, a zapadne zemlje tijekom 1950-ih godina bilateralnim sporazumima sa Saveznom Republikom Njemačkom dogovaraju visine odštetnih zahtjeva. Nakon niza neuspješnih pokušaja, dolaskom na vlast Willyja Brandta i obnavljanjem diplomatskih odnosa ovo se pitanje pokreće s mrtve točke i u jugoslavenskom slučaju. Višegodišnji pregovori napokon su okončani Brijunskim sporazumom između Tita i Brandta 1973. godine, čime je postignuto kompromisno rješenje prema koje je Jugoslavija dobila gotovo milijardu dolara tzv. kapitalne pomoći.

Godina XVI (2009), 2

Drugi broj iz 2009. započinje novom studijom Luísa Reisa Torgala, *Salazar i portugalska „Nova država” - predstave i tumačen*, u kojoj se preispituju ideološke osnove „Nove Države“, vladajućeg režima u Portugalu u razdoblju između 1932. i 1974. za vrijeme Antónia de Oliveire Salazara i njegova nasljednika Marcella Caetana. Posebna pozornost posvećena je razvoju političkih ideja samog Salazara. Autor pokazuje kako se salazaristički režim može, unatoč određenim originalnim značajkama, opravdano svrstati pod širi generički pojam fašizam, te objašnjava zbog čega u inozemnoj javnosti i literaturi često nije bio tako ocjenjivan.

Zoran Janjetović u tekstu *Srpski uticaji na svakodnevnu kulturu Nemaca u Vojvodini* fokusiran je na transfere elemenata materijalne i duhovne kulture od domaćeg srpskog stanovništva (ili njegovim posredstvom) ka njemačkim doseljenicima („Švabama“) u Vojvodini, uz napomenu kako su preuzimanja u suprotnom smjeru bila mnogo učestalija. Autor navodi poljoprivredne kulture, vrste jela, tehnike gradnje kuća i uređenja njihove unutrašnjosti, elemente tradicionalne nošnje, jezične izraze, te institucije (poput zadruge), kojima su starosjedioci obogatili svakodnevni život Nijemaca. Posebni naglasak stavlja na političko organiziranje u otporu mađarizaciji u kojem su vođanski Srbi pružili uzor Nijemcima.

Komparativnom historijsko – sociološkom analizom niza dramskih djela Aleksandar Novaković u radu *Mentalitet i (ne)istoričnost Slovena kao dramatis personae u dramama engleskog govornog područja (1878-1990)* izdvaja i analizira stereotipiziranu sliku Slavena koja u njima prevladava. Polazi od pretpostavke da književna djela pružaju uvid u širu društvenopolitičku kontekst. Autor zaključuje kako negativna stereotipizacija društvenih skupina koje se minimalno razlikuju od većinske populacijene ne narušava imperativne političke korektnosti, no vodi suptilnom izopćavanju čitavih kolektiva i negiranju individua koje im pripadaju, što u konačnici ima negativne posljedice i po promatrajuću skupinu.

Milorad Lazić u članku *Neki problemi stranih studenata na jugoslovenskim univerzitetima '60-ih godina, s posebnim osvrtom na afričke studente* izdvaja nekoliko glavnih poteškoća s kojima su se suočavali strani studenti u ovom razdoblju. Socijalistička Jugoslavija početkom pedesetih godina počinje nuditi stipendije stranim državljanima u cilju poticanja ekonomske suradnje i razvijanja prestiža među zemljama Trećeg svijeta, a već desetak godina kasnije broj stranih studenata u zemlji popeo se na preko tisuću. Već na početku jezična barijera predstavljala je veliki problem, vlasti nisu bile sklone formiranju posebnih studentskih organizacija pridošlih studenata, a najveći problem predstavljala je rasna netrpeljivost na koju se nailazili kod velikog dijela studentske populacije, ali i ostatka društva.

Godina XVI (2009), 3

Mladen Lazić razmatra dinamiku klasnih odnosa tijekom 19. i prve polovice 20. stoljeća na prostoru Srbije (dijelom i Jugoslavije) u isječku zasad neobjavljenog djela, pod naslovom *Društveni odnosi u Srbiji u vreme zakasnelog kapitalističkog razvoja*. Primjenjujući „regresivni pristup“ autor kreće od revolucionarne transformacije zakašnjelog kapitalističkog sustava u socijalistički, a zatim analizira društvene odnose u razdoblju stare Jugoslavije i naposljetku se vraća na formativno razdoblje devetnaestostoljetne Srbije. U središtu analize nalaze se međusobni odnosi seljaštva, vojnih i upravljačkih elita, te građanstva.

Tijekom čitavog promatranog razdoblja modernizacijski procesi označeni su kao „državocentrični“. Međutim, dok je u predratnoj Srbiji i Kraljevini politička elita svoj položaj učvršćivala ograničavajući modernizaciju, komunistička elita to je činila ubrzavajući je, što je rezultiralo društvenom transformacijom.

Sukob između arhiđakona i vikara Ivana Paltašića i prezbitera Trifuna Skitija oko zakupa crkve sv. Marka Katarina Mitrović u članku *Episkop Anđelo Fazolo i prezviter Trifun Skiti – o sukobu građanina i aristokrate u Kotorskoj episkopiji* koristi za kako bi razmotrila odnose između građana i patricija u Kotoru sredinom 15. stoljeća. Nakon presude episkopa Anđela Fazola, u naizgled beznačajan spor uključili su se barski nadbiskup i sam papa Kalist III, te lokalne mletačke vlasti. Kako to i ovaj slučaj pokazuje, politička nestabilnost, ekonomski pad i turska ugroza uzrokovali su zaoštavanje odnosa unutar kotorske komune, a mletačka vlast tenzije je vješto koristila za očuvanje svojih pozicija moći.

Miloš Jovanović u radu *Obuzdavanje kafana - društveni prostor i državna regulacija u Beogradu u XIX veku* prati promjenu mentaliteta upravljanja u fazi konstituiranja srpske autonomne vlasti na primjeru regulacije javnih prostora devetnaestostoljetnog Beograda. Reinterpretacijom kulturnih praksi bile su obuhvaćene i kavane, specifične urbane forme naslijeđene iz osmanske tradicije, koje su se nastoje preoblikovati prema zapadnim uzorima. Vođene razlozima javnog morala i sigurnosti, gradske vlasti na različite načine postupno se sve snažnije upleću u tijekove društvene svakodnevnice, a ovi zahvati čine dio modernizacijskih nastojanja povezanih s legitimacijom vlasti autonomne uprave.

Rad Vladana Jovanovića *Makedonski opijum 1918-1941 - o finansijskim i političkim razmerama fenomena* govori o proizvodnji opijuma u međuratnom razdoblju i različitim kontroverzama koje se uz nju vežu. Zahvaljujući izvanrednim prirodnim uvjetima, u međuratnom razdoblju makedonsko je područje jedan od najvažnijih svjetskih proizvođača maka. Otkup maka nalazio se u rukama državnog monopolističkog poduzeća. Nakon pristupanja Jugoslavije Ženevskoj konvenciji kojom su nametnute stroge restrikcije proizvodnji i trgovini situacija je znatno otežana, stoga se rješenje traži u povezivanju s Turcima. Uz proizvodnju i otkup maka bilo je vezano niz korupcijskih afera, a sumnjalo se da se makedonska skupina VMRO velikim dijelom financira upravo ilegalnim izvozom opijuma.

Radina Vučetić u članku *Džez je sloboda (Džez kao američko propagandno oružje u Jugoslaviji)* promatra jazz kao sredstvo u ideološkoj borbi hladnoratovskih blokova. Dok je iz američkoj perspektivi jazz bio simbol zapadnih vrijednosti, u SSSR-u je tretiran kao „proizvod degeneracije buržujuške kulture“, a slično je mišljenje prevladavalo i u ostatku istočne Europe. Ipak, od pedesetih godina dolazi do postupne liberalizacije stava političkog vodstva SSSR-a, a Jugoslaviji, Čehoslovačkoj i Poljskoj atmosfera je bila tolerantnija zbog prijeratnih tradicija sviranja i slušanja jazza. U Jugoslaviji u pedesetim i šezdesetim godinama dolazi do stvaranja poticajnog okruženja u kojem je jazz mogao igrati višetruku ulogu u političkim odnosima kao sredstvo kojim su se promovale zapadne vrijednosti, legitimirala slika Jugoslavije kao liberalne zemlje, a prema SSSR-u slana poruka o neovisnosti vlastitog puta u socijalizam.

Zaključne napomene

Posljednjih pet brojeva „Godišnjaka za društvenu istoriju“ donosi niz vrijednih radova, a neke od njih obilježava doista inovativna istraživačka pozicija. Jednim dijelom to valja

zahvaliti i činjenici da je časopis uspio osigurati suradnju određenog broja inozemnih autora. Kao što smo vidjeli, većina radova posvećena je modernom razdoblju, šte ne iznenađuje s obzirom na to da je časopis najprije izlazio pri Katedri za Opštu savremenu istoriju. Pritom se značajan dio radova odnosi na jugoslavensko razdoblje, bilo da se radi o monarhističkom ili socijalističkom periodu. Vjerujem da bi upravo ti radovi mogli najprije privući pažnju hrvatskog čitatelja jer se u velikoj mjeri, barem posredno, tiču i hrvatskog povijesnog iskustva.

Stipe Mlikotić

Novi broj *Historijskog zbornika*

Historijski zbornik, god. LXI, br. 2, Zagreb 2008, str. 247-480

U godini 2008, u kojoj je *Historijski zbornik* slavio 60. obljetnicu neprekinuta izlaženja, objavljena su dva broja toga časopisa. Riječ o prvom objavljivanju dva broja godišnje nakon 1952, što je moguće vidjeti i u *Bibliografiji Historijskoga zbornika 1948 – 2007*. objavljenoj u broju 1/2008, koja pored davanja podataka za istraživače različitih područja, napose zbog autorskog kazala, omogućuje – uz različita proučavanja iz povijesti historiografije – i praćenje amplituda toga časopisa. Činjenica da su izašla dva sveska u godini govori da je *Historijski zbornik* na putu stabilizacije. Mislim tu ponajprije na redovitost izlaženja i brojnost pristiglih tekstova, dok je uz brojne nove suradnike potrebno još na taj časopis podsjetiti i ugledne dugogodišnje suradnike koji su u njemu, stjecajem okolnosti, prestali objavljivati. Od broja 2/2008. novi je urednik *Historijskog zbornika* Damir Agičić, a došlo je i do izmjena u Uredništvu, u koje su ušli novi članovi, od kojih se također očekuje dodatno unapređivanje časopisa.

U rubrici „Članci i rasprave“ objavljeno je 6 tekstova, u rasponu od srednjeg vijeka do 20. stoljeća.

Hrvoje Kekez, „Palača građanina Giliona: imovinsko-pravna zavrzlama na zagrebačkom Gradecu na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće“ (str. 247-268), prikazao je zbivanja u vezi spora oko vlasništva palače koju je građanin Gilion dobio od istaknute slavonske obitelji Gut-Keledi. To je darivanje ubrzo osporavano, a kasnije je i slavonski ban Mikac Prodavić pokrenuo parnicu protiv novih vlasnika, u čemu je presuđivao kralj Karlo Robert. Tu epizodu, o kojoj je Ivan Krstitelj Tkalčić donio dokumente i o kojoj je u historiografiji ponešto pisano, Kekez je pokušao detaljnije razjasniti te obraditi pitanje vremena i mjesta izgradnje kao i izgleda palače, u vezi čega je tekstu priložio tri karte i jedan grafikon.

Božena Glavan, „Miraz u Zadru u 14. stoljeću“ (str. 269-288), osvjetlila je na primjeru Zadra važnost miraza (dote) u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama. Autorica je prikazala pravne odredbe koje se odnose na miraz u Zadarskom statutu iz 1305. te analizirala mirazne ugovore iz zadarskih notarskih spisa 14. stoljeća i dokumente koji spominju miraz objavljene u zborniku *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Kroz problematiku vezanu uz miraz moguće je govoriti o imovinskim odnosima u braku (visina miraza također je svjedočila i o društvenom statusu), društveno-pravnom položaju

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 42

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2010.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 42

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Damir Boras

Glavni urednik

Hrvoje Gračanin

Uredništvo

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest)
Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek)
Hrvoje Petrić (rani novi vijek)
Željko Holjevac (moderna povijest)
Tvrтко Jakovina (suvremena povijest)
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest)

Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu

Kristina Milković

Tajnik uredništva

Dejan Zadro

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Boris Bui

Marko Maraković

Ivanka Cokol

Lektura

Julija Barunčić Pletikosić

Tisak

Hitra produkcija knjiga d.o.o.

Tiskanje dovršeno u prosincu 2010. godine

Naklada

200 primjeraka

*Časopis je dostupan na portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske
Hrčku na adresi <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*